

Çocuk ve Ergenlerde Duygusal Zekanın Cinsiyete Göre İncelenmesi: Bir Meta-Analiz Çalışması

Aslı Tunca^{a,b}

Özet

Araştırmanın amacı, çocuk ve ergenlerin duygusal zekâ üzerindeki cinsiyet değişkeninin etkisini ve yönünü belirlemektir. Araştırmaya Türkiye’de yapılan ve Ulusal Tez Merkezinde taranan çalışmalar dâhil edilmiştir. Bu kapsamda 101 çalışmaya ulaşılmıştır. Ancak cinsiyet değişkenini ele alan ve kodlama protokolüne uyan 34 çalışma analize dâhil edilmiştir. Araştırmanın örneklemini 15027 kişiden oluşmaktadır. Duygusal zekânın cinsiyete göre etki büyüklüğü Standardize Ortalamalar Farkı (SOF) yöntemi ile analiz edilmiştir. Meta-analiz için yayın yanlılığı olup olmadığı test edilmiştir ve yayın yanlılığı olmadığı saptanmıştır. Homojenlik testine göre çalışmanın cinsiyet değişkeni açısından heterojen olduğu tespit edilmiştir. Bulgulara göre; rastgele etkiler modelinde çocuk ve ergenlerdeki duygusal zekâ düzeyi cinsiyet için kızlar lehine anlamlı düşük etki büyüklüğünde (0.19) bulunmuştur. Araştırmada cinsiyetin duygusal zekâ üzerindeki etkisinde gelişim düzeyi ve çalışma yılı değişkenleri de (moderatör değişken) incelenmiştir. Gelişim düzeyine ve çalışmanın yılına göre cinsiyetin duygusal zeka üzerindeki etkisi anlamlı bulunmamıştır. Bulgular ilgili alan yazın doğrultusunda yorumlanmış ve öneriler getirilmiştir.

Anahtar Kelimeler

Cinsiyet
Çocuk
Duygusal Zeka
Ergen

Makale Hakkında

Geliş Tarihi: 06.01.2022
Kabul Tarihi: 21.06.2022
Doi: 10.18026/cbayarsos.1054512

Examining Emotional Intelligence in Children and Adolescents by Gender: A Meta-Analysis Study

Abstract

The aim of the study is to determine the effect and direction of the gender variable on the emotional intelligence of children and adolescents. Studies conducted in Turkey and scanned in the database of the National Thesis Center of the Council of Higher Education were included in the research. In this context, 101 studies were reached. However, 34 studies addressing the gender variable and complying with the coding protocol were included in the analysis. The sample of the study consists of 15027 people. The effect size of emotional intelligence by gender was analyzed using the Standardized Difference of Means (SOF) method. For the meta-analysis, publication bias was tested and no publication bias was found. According to the homogeneity test, it was determined that the study was heterogeneous in terms of gender variable. According to the findings; In the random-effects model, the level of emotional intelligence in children and adolescents was found to be significantly lower in favor of girls for gender. In the study, the level of development and working year variables (moderator variable) were also examined in the effect of gender on emotional intelligence. The variance between studies according to developmental level and year of study was not statistically significant. The findings were interpreted in line with the related literature and suggestions were made.

Keywords

Gender
Child
Emotional intelligence
Adolescent

About Article

Received: 06.01.2022
Accepted: 21.06.2022
Doi: 10.18026/cbayarsos.1054512

^a İletişim Yazarı: asli.tunca@ozal.edu.tr

^b Dr. Öğr. Üyesi, Malatya Turgut Özal Üniversitesi, Sosyal ve Beşeri Bilimler Fakültesi, Psikoloji Bölümü, ORCID ID: 0000-0001-5202-2496

Giriş

Duygular; psikoloji, felsefe, sosyoloji, biyoloji gibi pek çok disiplinin ele aldığı konulardan biridir. Duygularla ilgili yapılan tanımlamalar incelendiğinde duygunun; his, bedensel tepki, anlama, eyleme yönelme gibi çeşitli öğelerin birleşiminden oluştuğu görülmektedir. Alanyazında duygunun farklı tanımlamalarına rastlamak mümkündür. Smith ve Lazarus (1990) duyguları, bedensel hareketlerin ve organizmanın karmaşık hali olarak ifade etmiştir. Bir başka tanımlamada ise duygular, nöral ve hormonal sistemlerin aracılık ettiği öznel ve nesnel değişkenler arasındaki karmaşık etkileşimlerdir (Kleinginna ve Kleinginna, 1981). Averill (1980) ise duyguları, genetik olarak ele almış ve nispeten değişmeyen tepkiler olduğunu ifade etmiştir. Diğer bir tanımlamada ise duygu, algılanan bir hissin güçlenerek, bilinç ve bedende genel olarak uyarılma durumu meydana getirmesidir (Nyland, 1999). Anlaşılacağı üzere duyguları açıklamaya çalışanlar duyguların farklı bir yönünü ele almış fakat ortak bir paydada birleşmemişlerdir. Ancak genel olarak duyguların, yaşam şartlarına başarılı uyum için his, bedensel tepki, anlam ve amaç ile koordine şekilde ilerleyen beyin merkezli bir sistem olduğu söylenebilir.

Duyguların, bireyler ve ilişkiler üzerinde önemli etkilerinin olduğu bilinmektedir. Tehlikeden kaçınmada, sosyal ilişkilerini sürdürmede, bağ kurmada, bağlanmada, karar vermede, güçlük karşısında mücadelede, harekete geçmede duygular yol göstericidirler. Buna ilave olarak duygular; uyumu, hayatta kalmamızı ve sosyal işaretler göndererek ilişkilenebilmemizi sağlar, bilişsel gelişimizi destekler, uyarılma ve motivasyonu sağlarlar. Duygulara atfedilen bu önemden dolayı uzmanlar duygulardan etkili şekilde yararlanma yollarını araştırmaya başlamış ve duyguların akıllıca kullanımı manasına gelen duygusal zeka kavramını gündeme getirmişlerdir. Duygusal zekâ, kişinin kendi hislerini ve diğerlerininkini gözlemleyip düzenleyebilmesi; hislerini, düşüncelerine ve eylemlerine kılavuzluk edecek şekilde kullanabilmesidir (Reeve, 2021).

Duygusal zekâ kavramının akademik çevrelerce mercek altına alınması ile birlikte alanyazına pek çok duygusal zeka modeli eklenmiştir. Bunlar, temel olarak yetenek ve karışık model olarak tarif edilmektedir. Yetenek modellerinden Mayer ve Salovey'in modelinde duygusal zekâ bilişsel zekâ ile ilişkilidir. Bu modele göre duygusal zekâ; duyguları algılama, duyguyu düşünce ile sentezleme, duyguyu anlayıp analiz sürecinden geçirme ve duyguları yönetme yeteneği olarak tarif edilmektedir. Karma modellerden Bar-on modelinde ise duygusal zeka, bilişsel yeteneklerin yanı sıra öz saygı, empati, iyimserlik gibi bilişsel olmayan yeteneklerin de birleşimidir (Easton, 2004; Mayer, Salovey ve Caruso, 2004). Goleman (1995)'in modelinde ise duygusal zekâyı oluşturan beş bileşen vardır. Bunlar; özbilinç, duyguların kontrolü, motivasyon, empati, sosyal beceridir. Genel olarak duygusal zekanın duyguları tanıma ve anlama, duyguları yönetme ve empati kurma yetilerini kapsadığı söylenebilir ve bu yeteneklerin etkileşimi ile gelişen bir kavram olduğu ifade edilebilir.

Alanyazında duygusal zekâyı sahip olmanın yaşamdaki başarıyı önemli ölçüde etkilediği öne sürülmektedir. Goleman (1995)'a göre duygusal zekâyı sahip kişiler, kendilerini ifade etmede, sosyal ilişkilerinde, sözlü olmayan kuralları kavramada daha avantajlı konumdadırlar, hayatlarını daha doyumlu ve verimli biçimde sürdürebilmektedirler. Duygusal zekâ ile ilgili yapılan çalışmalar Goleman'ın görüşlerini desteklemektedir. Duygusal zekânın alt boyutlarının incelendiği bir çalışmada duyguları algılama ve ifade etme becerisinin kaygı ve depresyonu azalttığı tespit edilmiştir (Foster, Lomas, Downey ve Stough, 2018). Başka bir çalışmada ise duygusal zekânın güvensizliği iyileştirmede yardımcı olduğu saptanmıştır

(Palmer, Donaldson ve Stough, 2001). Diğer bir çalışmada ise duygusal zekayla mutluluk arasında doğrudan anlamlı düzeyde ilişki bulunmuştur (Acosta ve Clavero, 2018). Türkiye’de yapılan bir çalışmada yüksek duygusal zekaya sahip kişilerin stresle daha etkili baş edebildikleri saptanmıştır (Göçet, 2006). Bunlar haricinde duygusal zekânın pek çok değişkenle ilişkisi incelenmiştir. Duygusal zekâ; ebeveyn eğitim düzeyi (Harrod ve Scheer, 2005), gelir düzeyi (Elfenbein, Marsh ve Ambady, 2002; Harrod ve Scheer, 2005), kültür farklılığı (Gordan, 2001) gibi değişkenlere göre incelenmiştir. Buna ilave olarak alanyazında duygusal zekânın cinsiyete göre farklılaşma düzeyi de araştırılmıştır.

Duygusal zekânın cinsiyete göre araştırıldığı çalışma sonuçlarına göre bulguların birbirinden farklılık gösterdiği görülmektedir. Çalışmaların bazılarında duygusal zekâ düzeyi açısından kadınlar lehine (Cabello, Sorrel, Fernández-Pinto, Extremera ve Fernández-Berrocal, 2016; Naghavi ve Redzuan, 2011) sonuçlara ulaşılırken; bazılarında cinsiyetin duygusal zeka için anlamlı bir değişken olmadığı (Mavroveli, Petrides, Shove ve Whitehead, 2008; Petrides, Sangareau, Furnham ve Frederickson, 2006) bulgusuna varılmıştır. Türkiye’de yapılan çalışmalarda da benzer bulgulara ulaşılmıştır. Cinsiyete göre duygusal zeka düzeyinin anlamlı şekilde farklılaşmadığını tespit eden çalışmalar (Arslan, 2020; Çullu, 2019; İşeri, 2016; Köse, 2020) olduğu kadar kadınlar lehine anlamlı sonuçlar elde eden çalışmalar da (Büyükbıçer, 2019; Duran, 2020; Köksal, 2003; Seyis, 2011; 2006; Topşar, 2015) bulunmaktadır.

Mevcut alanyazındaki çalışmaların birbirinden farklı sonuçları ortaya koyması, cinsiyete göre duygusal zekânın daha geniş perspektifle incelenmesi gerekliliğini oluşturmaktadır. Yurt içi veya yurt dışında bu konuya değinmiş bir meta-analiz çalışmasına rastlanmamıştır. Buna ilave olarak çalışmada, gelişim açısından kritik yıllar olan çocukluk ve ergenlik dönemindeki bireylerin duygusal zeka düzeyleri meta-analiz yoluyla incelenmiştir. Çocuklarla yapılan bir çalışmada, duygusal zekânın çocukların yaşadıkları duygusal problemlerin güçlü bir yordayıcısı olduğu tespit edilmiştir (Piqueras, Mateu-Martínez, Cejudo ve Pérez-González, 2019). Ergenlerle yapılan bir çalışmada ise duygusal zekânın ergenin bazı özyeterlilik alanlarında (akademik, sosyal, duygusal) anlamlı yordayıcısı olduğu görülmüştür (Sert ve Traş, 2019). Anlaşılacağı üzere çocuk ve ergenler için duygusal zekâ önemli bir kavramdır. Çünkü, duyguların yer ve zamana bağlı kontrol yeteneği üç yaşından sonra; duyguların toplumsal değerlere göre ifadesi ve kontrolü çocukluğun ve ergenliğin geçtiği okul yıllarında gelişmektedir (Bar-on, 2000). Yüksek duygusal zekaya sahip çocukların ve ergenlerin kaşlarına çıkan olumsuz durumlar ile daha iyi baş edebildikleri görülmüştür (Özen, 2013). Dolayısıyla çocukluk ve ergenlik döneminde duygusal zekâ yönünden cinsiyetin anlamlı bir etkisinin olup olmadığını tespit etmek ve tek bulguda birleştirmek, çocuk ve ergenlerle ilgili çalışan araştırmacılara, uygulayıcılara yol gösterebilecektir. Bu bağlamda araştırmada, çocuk ve ergenlerin duygusal zeka düzeylerinin cinsiyete göre etki büyüklüğünün Türkiye’de yapılmış tezler yoluyla belirlenmesi, meta-analiz yoluyla sentezlenmesi ve bu değişkenler arasındaki farkın etkisini ve yönünü tespit etmek hedeflenmiştir.

Yöntem

Araştırma Modeli

Cinsiyetin çocuk ve ergenlerin duygusal zeka üzerindeki etkisini ve yönünü belirlemek için yapılan araştırmada kullanılan yöntem meta-analizi, belirlenen bir konuda, birbirine bağlı olmayan pek çok araştırmanın verilerinden yola çıkılarak istatistiki yorum ve

senteze ulaşma yöntemi olarak tarif edilebilir (Akgöz, Ercan ve Kan, 2004; Cumming, 2012; Petticrew ve Roberts, 2006).

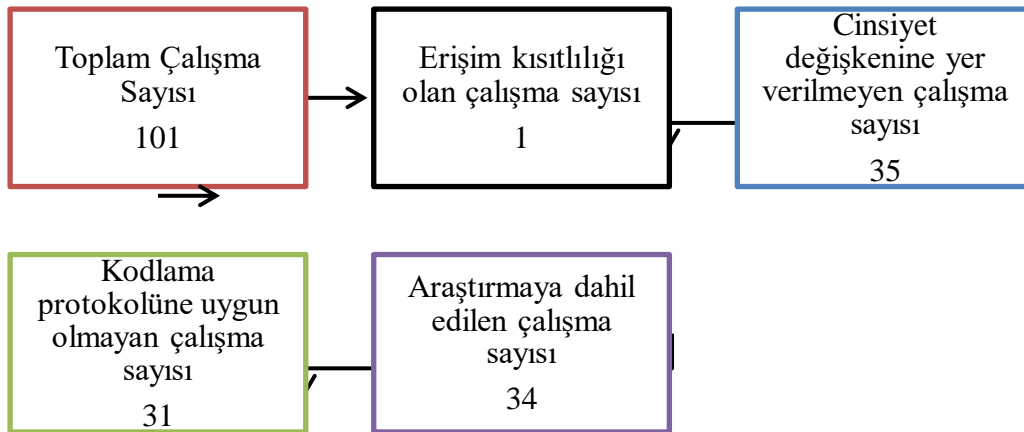
Verilerin Toplanması

Bu araştırmada, çocuk ve ergenlerde duygusal zekayı inceleyen Türkiye’de yapılmış tezler temel veri kaynağı olarak kullanılmıştır. Çalışmalara, YÖK tez veri tabanından yararlanılarak ulaşılmıştır. Çalışmalar, “duygusal zeka” anahtar sözcüğü ile tarama yapılarak tespit edilmiştir. Tarama işlemleri Ekim-Aralık 2021 tarihlerinde gerçekleşmiştir. Çalışmaların 2003 ve 2021 yılları aralığında olduğu saptanmıştır. Toplamda 101 çalışmaya ulaşılmıştır ancak 34 çalışma meta-analiz yöntemi ile incelenmiştir. Meta analiz çalışmalarında, çalışmanın amacına uygun şekilde araştırmacı(lar) tarafından belirlenmiş kriterler tespit edilir (Borenstein vd., 2009). Bu araştırmada da çalışmanın amacına uygun kriterler belirlenmiştir.

Çalışmaların analiz sürecine dâhil edilmesinde aşağıdaki kriterler baz alınmıştır:

- Çalışmalar Türkiye örneklemini ile yapılmış olmalı.
- Çalışmalara Yüksek Öğretim Kurumu (YÖK) tez veri tabanından eksiksiz ulaşılabilmeli.
- Duygusal zeka çocuk ve ergenlerde ölçülmüş olmalı.
- Duygusal zeka, cinsiyet açısından incelenmiş olmalı.
- Duygusal zeka ölçümünde birincil kişiden toplam puan elde edilmiş olmalı.
- Çalışmalar, etki büyüklüğünün hesaplanabilmesi için gerekli verileri içermeli.

Meta-analize dahil edilen 34 çalışmanın seçim diyagramı Şekil 1’de sunulmuştur.

Şekil 1. Meta-analize ilişkin seçim diyagramı

Kodlama Yöntemi

Bu çalışmada kullanılan, etki büyüklüğü, “Standardize Ortalamalar Farkı (SOF)”dır. Alanyazında sıklıkla “Cohen d” olarak bilinir. Bu etki büyüklüğünün hesaplanması ve moderatör etkilerine ulaşabilmenin yolu çalışmalardan kodlama sürecine ilişkin bazı bilgiler toplanmaktadır. Bu bilgiler şunlardır; örneklem büyüklüğü, ortalama ve standart sapma

değerleri ve bazı istatistiksel veriler (r , t , F istatistiği ve X^2 , p değeri). Ayrıca kodlama sürecinde araştırmannın kimliği, araştırmannın içeriği hakkında da bilgiler toplanmaktadır. Kodlama sisteminin iyi olması meta analizde önemlidir (Card, 2012; Cumming, 2012; Ellis, 2012). Bu çalışmada kodlama sürecinde araştırmannın kimliği, yazar soyadı ve yılı şeklinde verilmiştir. Araştırmannın içeriğinde yıla ve gelişim düzeyine ilişkin bilgiler kodlanmıştır. Araştırmannın etki büyüklüğü için ise her bir çalışmanın örneklem büyüklüğü, ortalama değerleri, t değeri ve p değeri kodlanmıştır. Kodlamada kızlar "1", erkekler "0" şeklindedir. Sonuçlar artı değerde ise kızlar lehine, eksi değerde ise erkeklerin lehine farklılık göstermektedir.

Çalışmalara İlişkin Betimsel Özellikler

Analize eklenen araştırmalar 2003-2021 yılları arasında Türkiye’de yapılmış tez çalışmalarıdır. Çalışmaya dahil edilen araştırmalardaki örneklem; 7629 kadın, 7398 erkek olmak üzere toplam 15027 çocuk ve ergenden oluşmaktadır. Çalışmaların 10’u çocuklarla, 8’i hem ergen hem de çocuklarla ve 16’sı ergenlerle yapılmıştır.

Verilerin Analizi

Meta-analiz çalışmalarının yapılabilmesi için çeşitli yazılımlar bulunmaktadır (Büyüköztürk vd., 2012). Bu çalışmanın etki büyüklüğünün hesaplamalarında da analiz programı (CMA) kullanılmıştır. Sosyal bilimlerdeki çalışmalarda, meta-analiz modellerinden rastgele etkiler modeli önerilmektedir (Cumming, 2012). Dolayısıyla bu çalışmada da rastgele etkiler modeli tercih edilmiştir. Etki büyüklüğünün heterojenliğinin testinde Q ve I^2 analizleri kullanılmıştır. Bu istatistikler heterojenliği işaret ettiğinde, moderatör analizlerine geçilmiştir. Çocuk ve Ergenlerin cinsiyete göre duygusal zeka düzeylerine ilişkin veriler tablolar ve grafikler halinde sunulmuştur.

Bulgular

Bu kısımda rastgele etkiler modeline göre analiz edilen ve etki büyüklüğü üzerinde etkisi araştırılan moderatör değişkenlere ilişkin analiz bulgularına yer verilmiştir.

Yayın Yanlılığı

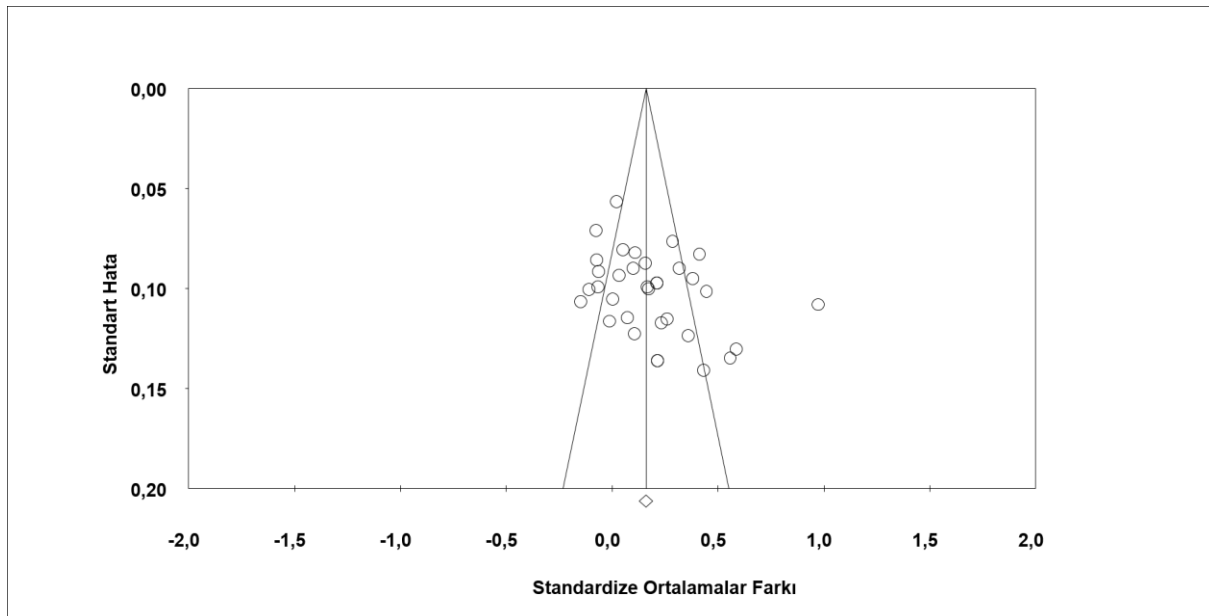
İstatistiksel olarak pozitif ve anlamlı bulunan çalışmaların daha fazla yayınlanması eğiliminin olması durumuna yayın yanlılığı denilebilir (Borenstein vd., 2009). Çalışmalardaki yayın yanlılığının testi için "Orwin Güvenli N Sayısı", "Duval ve Tweedie'nin kırp doldur yöntemi", "Kendall's S İstatistiği" ve "Huni grafiği" kullanılmıştır.

Tablo 1. Duygusal Zeka-Cinsiyet için Yayın Yanlılığı Test Sonuçları

Dâhil edilen çalışma sayısı	Orwin Güvenli N Sayısı "Önemsiz" SOF için Gerekli Çalışma Sayısı	Duval ve Tweedie'nin Kırp ve Doldur Yöntemi		Kendall's S İstatistiği
		Kırpılan Çalışma	SOF Gözlenen (Doldurulan)	
34	0.01 SOF için 508	0	0.19 (0.19)	0.5-0.05 (2-tailed)

Tablo 1 incelendiğinde, cinsiyet değişkenine göre “Orwin’in Güvenli N” sayısı 508 olarak hesaplanmıştır. Bu sayı şu anlama gelmektedir: Meta-analiz için eklenen çalışmalar haricinde 474 çalışma daha eklenir ise etki büyüklüğü .01 değerine ulaşılabilir. Bu farksızlık düzeyi anlamına gelmektedir. Bu analitik testin sonuçlarında belirlenen sayı, analiz sürecine eklenen çalışmaların sayının beş ile on katından çoksa bu çalışma için yayın yanlılığının olmadığı sonucuna varılabilir (Borenstein vd., 2009; Card, 2012). Ayrıca araştırmaya dâhil edilen 34 çalışma Türkiye’de ergen ve çocukların cinsiyete göre duygusal zeka düzeylerinin incelendiği, araştırma için belirlenen kriterlere uyan çalışmaların tamamıdır. Ek olarak 474 tez çalışmasına ulaşmak mümkün değildir. Dolayısıyla bu çalışma için yayın yanlılığının olmadığı yorumu yapılabilir. Tabloda görüldüğü üzere yayın yanlılığı için incelenen bir başka yöntem “Duval ve Tweedie’nin Kırp ve Doldur Yöntemi”dir. Bu yöntemle göre çalışmanın simetrik hale dönüşmesi için gerekli olan çalışma sayısı sıfırdır. Kısaca araştırmanın asimetrikten kurtulması için çalışmalara ek bir araştırma gerekmemektedir. Bu sonuç da yayın yanlılığının olmadığını göstergelerindedir. Yayın yanlılığının olmadığını gösteren bir diğer veri Kendall’s S istatistiği değerleridir. Bu istatistik sonucuna göre ($p=0.05-0.05$, $p>.05$) bu çalışma için yayın yanlılığının olmadığı söylenebilir.

Meta-analitik verilerin görsel özetini sunan (Cooper, Hedges ve Valentine, 2009), yayın yanlılığı olasılığını gösteren huni saçılım grafiği Grafik 1’de sunulmuştur.

Grafik 1. Cinsiyet için Duygusal Zekâ Etki Büyüklüğü Huni Saçılım Grafiği

Grafik 1’e göre, çalışmalar etki büyüklüğü dikey çizgisi yanlarına simetrik ve birleştirilmiş etki büyüklüğünün yakınında konumlanmaktadır. Cinsiyet değişkeni için araştırmaya eklenen 34 çalışmanın sağ ve sol tarafa dağıldığı görülmektedir. Yayın yanlılığı olması durumunda, araştırmaların asimetrik bir dağılım göstermeleri beklenmektedir. Yukarıda yer alan grafik, çalışmada incelenen araştırmalar açısından yanlılığın bulunmadığını göstermektedir.

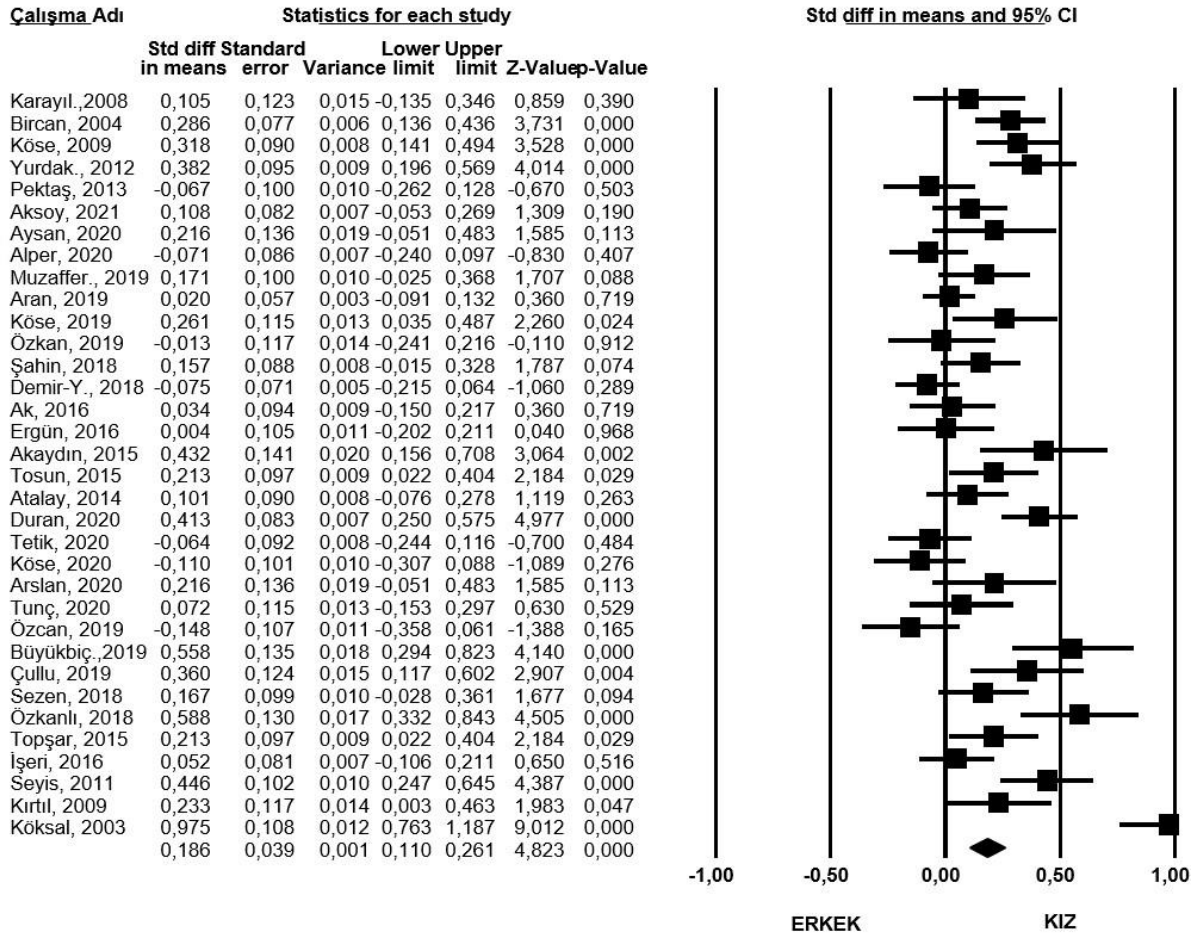
Duygusal zekâyâ ilişkin cinsiyet değişkenine dair etki büyüğü, alt -üst sınırlar, p değerleri ve örneklem büyüklükleri Tablo 2’de sunulmuştur.

Tablo 2. Duygusal Zekâya İlişkin Cinsiyet Etki Büyüklükleri

Yayın Adı	Etki Büyüklüğü	Alt Sınır	Üst Sınır	P	Örneklem Büyüklüğü		
					Kız	Erkek	Toplam
Karayılmaz, 2008	0,11	-0,14	0,35	0,39	135	131	246
Bircan, 2004	0,29	0,14	0,43	0,00	380	314	694
Köse, 2009	0,32	0,14	0,49	0,00	238	262	500
Yurdakavuştu, 2012	0,38	0,20	0,57	0,00	234	216	450
Pektaş, 2013	-0,07	-0,26	0,13	0,50	213	192	405
Aksoy, 2021	0,11	-0,05	0,27	0,19	487	213	700
Aysan, 2020	0,22	-0,05	0,48	0,11	108	109	217
Alper, 2020	-0,07	0,24	0,10	0,41	259	284	543
Muzafferoğlu, 2019	0,17	-0,03	0,37	0,90	215	185	400
Aran, 2019	0,02	-0,10	0,13	0,72	564	686	1250
Köse, 2019	0,26	0,04	0,49	0,02	166	139	305
Özkan, 2019	-0,01	-0,24	0,22	0,91	247	105	352
Şahin, 2018	0,16	-0,02	0,33	0,07	272	251	523
Demir-Yapıcı, 2018	-0,08	-0,22	0,06	0,29	456	349	805
Ak, 2016	0,03	-0,15	0,22	0,72	225	231	456
Ergün, 2016	0,00	-0,20	0,21	0,97	179	181	360
Akaydın, 2015	0,43	0,16	0,71	0,00	105	101	206
Tosun, 2015	0,21	0,02	0,40	0,01	224	201	425
Atalay, 2014	0,10	-0,08	0,28	0,26	205	309	514
Duran, 2020	0,41	0,25	0,58	0,00	309	286	595
Tetik, 2020	-0,07	-0,24	0,12	0,48	222	256	478
Köse, 2020	-0,11	-0,31	0,10	0,28	199	197	396
Arslan, 2020	0,22	-0,05	0,48	0,11	108	109	217
Tunç, 2020	0,07	-0,15	0,30	0,53	136	172	308
Özcan, 2019	-0,15	-0,36	0,06	0,17	193	161	354
Büyükbıçer, 2019	0,56	0,29	0,82	0,00	120	109	229
Çullu, 2019	0,36	0,12	0,60	0,00	127	139	266
Sezen, 2018	0,17	-0,03	0,36	0,09	191	218	409
Özkanlı, 2018	0,59	0,33	0,84	0,00	113	134	247
Topşar, 2015	0,21	0,02	0,40	0,03	224	201	425
İşeri, 2016	0,05	-0,17	0,21	0,52	249	399	648
Seyis, 2011	0,45	0,25	0,65	0,00	171	236	407
Kırtıl, 2009	0,23	0,00	0,46	0,05	151	142	293
Köksal, 2003	0,98	0,76	1,19	0,00	204	180	384
Rastgele Etkiler	0,19	0,11	0,26	0,00	7629	7398	15027

Tablo 2 incelendiğinde, 34 çalışmanın cinsiyete ilişkin rastgele etkiler modeline göre standardize edilmiş etki büyüklükleri 0.98 ila -0.15 arasında, güven aralıkları ise -0.36 ila 1.19 arasında değişmektedir. 13 tez çalışmasında bulgular anlamlı farklılık göstermiştir. 21 çalışmada ise anlamlı farklılık tespit edilmemiştir. 10 çalışmanın anlamlılık ölçümleri $p < .01$ düzeyinde iken, 3 çalışmanın ölçümleri $p < .05$ düzeyinde anlamlı bulunmuştur.

Etki büyüklüğünü, güven aralıkları, z ve p değerlerinin görünümünü sunan çalışmalara dair orman grafiği Grafik 2’de sunulmuştur.

Grafik 2. Cinsiyet Değişkenine Göre Duygusal Zekâ Etki Büyüklükleri Orman Grafiği

Grafik 2'ye göre cinsiyet değişkeni açısından çocuk ve ergenlerin duygusal zekâ düzeylerinin incelendiği 34 çalışmaya ilişkin Cohen's *d* değerleri verilmiştir. Bu grafikteki karelerin her biri çalışmaya dair etki büyüklüğünü göstermektedir. Yanlara uzanan çizgilerin güven aralıklarını (%95) temsil etmektedir. Grafiğin sonunda yer alan elmas görünümündeki şekil ise genel etki büyüklüğünü göstermektedir. Bu grafiğe göre duygusal zekâ için kızlar lehine bir farkın olduğu görülmektedir.

Ortalama etki büyüklüğü (sabit etkiler ve rastgele etkiler modeline göre) değerleri ve homojenlik testlerine ilişkin yapılan analizler Tablo 3'te sunulmuştur.

Tablo 3. Etki büyüklükleri ve heterojenlik testi

Model	k	n	Std. Hata	Heterojenlik				Ortalama Etki Büyüklüğü (Cohen d)	%95 Aralığı	Güven Sınır
				Q	df	p	I ²			
Sabit Etkiler	34	15027	0.02	173.51	33	0.00	80.98	0.16	0.13	0.19
Rastgele Etkiler	34	15027	0.04					0.19	0.11	0.26

k= Çalışma sayısı, *n*=Örneklem

Tablo 3' göre, sabit etkiler modeliyle yapılan analizde etki büyüklüğü 0.16, standart hata değeri 0.02, güven aralığı alt ve üst sınırları sırasıyla 0.13 ve 0.19 olarak bulunmuştur. Bu sonuçlara göre duygusal zekanın kızlar lehine 0.16 etki büyüklüğüyle anlamlı düzeyde farklılık gösterdiği tespit edilmiştir. Çalışma için yapılan homojenlik analizlerinde ise Q ve I² istatistiği kullanılmıştır. Q istatistiğine göre dağılımın heterojen bir yapıda olduğu saptanmıştır (Q=173.51, p<.05). I² istatistiğine göre ise ortalama etki büyüklüğü değeri %80 ile yüksek düzeyde heterojenlik oluşturmaktadır. Bu yüzden rastgele etkiler modeliyle hesaplanan etki büyüklüğü değerleri ile analize devam edilmiştir. Rastgele etkiler modeliyle yapılan analizde etki büyüklüğü 0.19, standart hata değeri 0.04, güven aralığı alt ve üst sınırları sırasıyla 0.11 ve 0.26 olarak bulunmuştur. Bu sonuçlara göre duygusal zekanın kızlar lehine 0.19 etki büyüklüğüyle anlamlı düzeyde farklılık gösterdiği tespit edilmiştir. Ancak bu etki büyüklüğü değeri Cohen (1988) sınıflandırması için düşük düzeyde bir etkidir. Shachar (2002)' e göre (0 – 0.32) ve Thalheimer ve Cook (2002) sınıflandırmasında (0.15–0.40) ise bu değer küçük etki büyüklüğündedir. Buna ilave olarak Z testi ile anlamlılık analizi de yapılmıştır. Bulgulara göre z-testine göre hesaplanmıştır. Bulgulara göre bu değer anlamlı bulunmuştur (z=4.82, p<.01).

Alt Grup Analizleri

Meta-analiz sonucunda ergen ve çocuklarda cinsiyet açısından duygusal zekânın anlamlı farklılık gösterdiği saptanmıştır. Buna ek olarak, gelişim düzeyi ve çalışma yılının moderatörlük etkisi incelenmiştir. Cinsiyetin duygusal zeka üzerindeki etkisinde öğrenim düzeyi değişkenine ilişkin bulgular Tablo 4'te sunulmuştur.

Tablo 4. Cinsiyet ve Duygusal Zekâ Açısından Gelişim Düzeyi Analizi

Moderatör Gelişim Düzeyi	k	Cohen d	95% CI	Q _b	X ²	p
Çocuk	10	0.29	0.15-0.43	3.03	5.991	0.22
Karma (Çocuk-Ergen)	8	0.18	0.07-0.30			
Ergen	16	0.13	0.01-0.25			

k=Çalışma sayısı

Tablo 4 incelediğinde, gelişim düzeyi etki büyüklüğü değeri çocuklar için 0.29, karma (çocuk ve ergen) için 0.18, ergen için 0.13 olarak ölçülmüştür. Örneklem grubu moderatörü için çalışmalar arası varyans istatistiksel olarak anlamlı bulunmamıştır (Q_b=3.03.82, p>0.05). Cinsiyetin duygusal zekâ üzerindeki etkisinde çalışma yılı değişkenine yönelik bulgular Tablo 5'te sunulmuştur.

Tablo 5. Cinsiyet ve Duygusal Zeka Açısından Çalışma Yılı Analizi

Moderatör Çalışma Yılı	k	Cohen d	95% CI	Q _b	X ²	p
2003-2008	3	0.46	-0.03-0.94	4.864	5.991	0.08
2009-2015	9	0.25	0.14-0.35			
2016-2021	22	0.12	0.04-0.20			

k=Çalışma sayısı

Tablo 5 incelendiğinde, çalışma yılı etki büyüklüğü değeri 2003-2008 yılları için 0.46, 2009-2015 yılları için 0.25, 2016-2021 yılları için 0.12 olarak ölçülmüştür. Örneklem grubu moderatörü için çalışmalar arası varyans istatistiksel olarak anlamlı bulunmamıştır (Q_b=5.99, p>0.05).

Tartışma, Sonuç ve Öneriler

Bu araştırmadaki amaç, çocuk ve ergenlerde duygusal zekâ düzeyinin cinsiyet göre farkının standardize ortalamalar farkı yoluyla belirlenmesidir. Bu araştırma kapsamında incelenen çalışmaların cinsiyet değişkenine göre toplam örneklem sayısı 15027 kişidir. Araştırmada, 34 çalışmaya ilişkin 34 etki büyüklüğü hesaplanmış, bu çalışmaların 13'ü istatistiki olarak anlamlı bulunmuş, 21 çalışmada ise anlamlı farklılık tespit edilmemiştir. Anlamlı farklılığı olan 13 araştırmanın tamamında kızlar lehine sonuç alınmıştır. Meta-analiz için yayın yanlılığı olup olmadığı "Orwin'in Güvenli N Sayısı", "Duval-Tweedie Kırp-Doldur Yöntemi", "Kendall's S İstatistiği" ve "Huni Grafiği" ile tespit edilmiş ve yayın yanlılığı olmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Sabit etkiler modeline göre çocuk ve ergenlerdeki duygusal zekâ düzeyi cinsiyet değişkeni için kızlar lehine anlamlı etki büyüklüğünde bulunmuştur. Bu bulgu Cohen (1988) sınıflandırması için düşük, Shachar (2002) ve Thalheimer ve Cook (2002) sınıflandırması için küçük düzeydedir. Homojenliğe dair yapılan test sonuçlarında yüksek seviyede (%80.98) heterojenliğe ulaşıldığından rastgele etkiler modeli ile analize devam edilmiştir. Rastgele etkiler modeline göre duygusal zeka düzeyi açısından kızlar lehine anlamlı etki büyüklüğü tespit edilmiştir. Bu bulgu Cohen (1988) sınıflandırması için düşük, Shachar (2002) ve Thalheimer ve Cook (2002) sınıflandırması için küçük düzeydedir.

Alanyazında duygusal zekâyı cinsiyet açısından inceleyen meta-analitik çalışmaya rastlanmamakla birlikte bu çalışmanın sonucu ile paralel araştırmalar bulunmaktadır (Bircan, 2004; Çullu, 2019; Duran, 2020; Köse, 2009; Özkanlı, 2018; Seyis, 2011; Topşar, 2015). İlkokul öğrencilerinin duygusal zekâ ve okul reddi puanlarının incelendiği bir çalışmada, kızların duygusal zekâ düzeyleri erkeklere kıyasla yüksek bulunmuştur (Çullu, 2019) Bir başka çalışmada, 10-11 yaş grubu çocukların duygusal zekâ düzeyleri ile saldırganlık düzeyleri arasındaki ilişki incelenmiştir ve kızların duygusal zekâ düzeylerinin daha yüksek olduğu tespit edilmiştir. Ergenlerle yapılan bir çalışmada ise, motivasyonun ve duygusal zekânın akademik başarıyı nasıl açıkladıkları incelenmiştir. Çalışmada erkeklerin duygusal zekâ düzeyleri kızlara kıyasla düşük bulunmuştur. Bu çalışmada duygusal zekâ düzeyinin kızlar lehine anlamlı farklılık göstermesi alanyazında genelde iki sebeple açıklanmaktadır. İlki kadınların biyolojik donatılarıyla ilgilidir. İkincisi ise, kadınların toplumdaki gücünü sağlayabilme zorluğundan dolayı duyguları anlama konusunda ustalaşmasıdır (Mayer, Caruso ve Salovey, 1999). Çalışmada duygusal zekâ düzeyinin kızlar lehine sonucunun düşük etki gücüne sahip olması ise duygusal zekânın çok boyutlu bir yapıya sahip olmasından kaynaklanabilir. Bar-on ve Parker (2000) tarafından yapılan incelemede kadınların kişiler arası ilişkilerde erkeklerden daha başarılı oldukları, erkeklerin ise stresle başa çıkmada ve içsel dürtülerini kontrol etmede daha iyi oldukları belirlenmiştir. Kadınların biyolojik ve sosyolojik anlamda duygusal zekâ düzeylerini geliştiren durumlara (Mayer, Caruso ve Salovey, 1999) rağmen erkeklerin farklı duygusal zeka boyutlarında daha iyi olmaları (Bar-on ve Parker, 2000) cinsiyetin duygusal zeka üzerindeki etkisini zayıflatmış olabilir.

Araştırmada cinsiyetin duygusal zekâ üzerindeki etkisinde gelişim düzeyi ve çalışma yılı değişkenleri de (moderatör değişken) incelenmiştir. Gelişim düzeyine göre farklılık istatistiki açıdan anlamlılık ölçütlerini karşılamamıştır ($Q_b=3,03,82$, $p>0,05$). Ancak etki büyüklükleri açısından kız çocukların ergenlere kıyasla duygusal zekâ düzeyleri açısından daha fazla etki büyüklüğüne sahip oldukları saptanmıştır. Bu durum kız çocuklarının dil yetilerini daha erken kazanmaları ile açıklanabilir. Kız çocukların erkeklere kıyasla dil yeteneğini kazanmaları duyguların açıklaması yönünden kızları deneyimli kılabilir (Brody ve Hall, 1993;

Schilling 2009). Dolayısıyla yaş ilerledikçe bu farkın azalması ve ergenlik dönemine geldiğinde de neredeyse hiç farklılığın olmamasının beklenen bir bulgu olduğu söylenebilir. Diğer bir moderatör değişken çalışma yılına göre farklılık istatistiki açıdan anlamlılık ölçütlerini karşılamamıştır ($Q_b=5.99$, $p>0.05$). Ancak etki büyüklüğü açısından en eski tarihli yapılan çalışmalarda (2003-2008) kızlar lehine sonuçların etki büyüklüğü orta düzeyde bulunmuştur ve günümüze yaklaştıkça etki büyüklüğünün azaldığı görülmüştür. Bu durum toplumsal düzendeki değişim ile açıklanabilir. Günümüzde çekirdek aileye geçişin hızlandığı, kadın istihdamının arttığı, ataerkil yapının kısmi dönüşümü ve zayıflaması, geleneksel cinsiyet rollerinin yeniden tanımlandığı görülmektedir (Zeybekoğlu, 2010). Günümüzde çocuk yetiştirme süreçlerine babaların dâhil olması, sorumluluğun anne baba arasında ortak paylaşımı, duyguları hissetme, paylaşma noktasında cinsiyetler arasında belirgin farklılıkların ve keskinliklerin olmaması günümüze yakın olan çalışmalarda duygusal zekânın cinsiyete göre etki büyüklüğünü azaltmış olabilir.

Bu çalışmada sadece Türkiye’de yapılan tezlerin çalışmaya dâhil edilmesi araştırmanın sınırlılığıdır. Bir başka çalışmada diğer yayın türleri ve yurt dışı alanyazın meta-analize dahil edilebilir. Araştırmanın bulgularından elde edilen sonuçlar doğrultusunda çocuk ve ergenlerle yapılacak çalışmalarda duygusal zekâ düzeyi cinsiyet yerine farklı değişkenlere öncelik verilerek incelenebilir. Duygusal zekâ düzeyinin yaş, kültür, öğrenim düzeyi, sosyo-ekonomik düzey gibi değişkenlerle meta-analiz çalışması yapılabilir. Çocuklar ve ergenlerin duygusal zeka düzeylerinin karşılaştırmalı analizi yapılabilir. Bu çalışmanın bulguları nitel ölçümlerle desteklenebilir, kızlar lehine çıkan sonucun nedenleri incelenebilir. Çocuk ve ergenlerle çalışan psikolojik danışmanlar, duygusal zekanın farklı boyutlarını ele alan hem kızları hem de erkekleri kapsayan eğitimler düzenleyebilir.

Kaynakça

*Yıldızla gösterilmiş olan kaynaklar meta-analize dâhil edilen çalışmalardır.

Acosta, F. P., & Clavero, F. H. (2018). Predictores de la Felicidad y la Inteligencia Emocional en la Educación Secundaria [Predictors of happiness and emotional intelligence in secondary education]. *Revista Colombiana de Psicología*, 27(1), 71–84. DOI:10.15446/rcp.v27n1.62705

*Ak, Ç. (2016). *Ortaokul öğrencilerinin duygusal zekaları ve güçlü yönleriyle ortaokul öğrencilerinin duygusal zekaları arasındaki ilişki* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Maltepe Üniversitesi). Erişim adresi <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/>

*Akaydın, D. (2015). *6 yaş grubu çocukların duygusal zekaları ile annelerinin mizah tarzları arasındaki ilişkinin incelenmesi* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Gazi Üniversitesi). Erişim adresi <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/>

Akgöz, S., Ercan, İ. & Kan, İ. (2004). Meta-analiz. *Uludağ Üniversitesi Tıp Fakültesi Dergisi* 30(2), 107-112. Erişim adresi <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/421499>

*Aksoy, Ö (2021). *Ergenlerde problemli internet kullanımı, duygusal zeka ve okul iklimi arasındaki ilişkinin incelenmesi* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi). Erişim adresi <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/>

*Alper, R. (2020). *Okul sporlarına katılan ortaokul öğrencilerinin duygusal zeka düzeyleri* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi). Erişim adresi <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/>

*Aran, N. T. (2019). *Meslek lisesi öğrencilerinin duygusal zeka düzeyleri ve meslek tercihlerinin bazı sosyodemografik özelliklere göre incelenmesi* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi). Erişim adresi <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/>

- *Arslan, F. (2020). *Okul öncesi eğitimde devam eden 60-72 aylık çocukların duygusal zeka düzeyleri ile anne-baba-çocuk iletişimi arasındaki ilişkinin incelenmesi* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi). Erişim adresi <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/>
- *Atalay, B. (2014). *Ortaokul öğrencilerinin duygusal zekâ düzeyleri ile akademik başarıları arasındaki ilişkinin incelenmesi*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Necmettin Erbakan Üniversitesi). Erişim adresi <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/>
- Averill, J. R. (1980). A constructivist view of emotion. R. Plutchik and H. Kellerman (Eds.), *Emotion: Theory, research and experience: Vol. I. Theories of emotion* içinde (pp. 305-339). New York: Academic Press.
- *Aysan, F. (2020). *Okulöncesi eğitime devam eden 60-72 aylık çocukların duygusal zeka düzeyleri ile anne-baba-çocuk iletişimi arasındaki ilişkinin incelenmesi* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi). Erişim adresi <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/>
- Bar-On, R. & Parker, J.D. (2000). *The handbook of emotional intelligence: Theory, development, assessment, and application at home, school, and in the workplace*. San Francisco: Jossey-Bass.
- *Bircan, S. (2004). *Ergenlerin duygusal zekalarının çizimine ve aynası görünümüne etki* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Gazi Üniversitesi). Erişim adresi <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/>
- Borenstein, M., Hedges, L. V., Higgins, J. P. T., & Rothstein, H. R. (2009). *Introduction to meta-analysis*. West Sussex, UK: John Wiley & Sons, Ltd.
- Brody, L. R., & Hall, J. A. (1993). Gender and emotion. In M. Lewis & J. M. Haviland (Eds.), *Handbook of emotions* (pp. 447-460). The Guilford Press.
- *Büyükbıçer, E. (2019). *Okul öncesi dönem çocukların duygusal zekâ düzeyleri ile annelerinin duygu sosyalleştirme davranışları arasındaki ilişkinin incelenmesi* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Gazi Üniversitesi). Erişim adresi <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/>
- Büyüköztürk, Ş., Kılıç Çakmak, E., Akgün, Ö., Karadeniz, Ş. & Demirel, F. (2012). *Bilimsel araştırma yöntemleri*. Ankara: Pegem Akademi.
- Cabello, R., Sorrel, M. A., Fernández-Pinto, I., Extremera, N., & Fernández-Berrocal, P. (2016). Age and gender differences in ability emotional intelligence in adults: A cross-sectional study. *Developmental Psychology*, 52(9), 1486-1492. DOI: 10.1037/dev0000191
- Card, N. A. (2012). *Applied meta-analysis for social science research*. New York: The Guilford Press.
- Cohen, J. (1988). *Statistical power analysis for the behavioral sciences*. US: Lawrence, Erlbaum.
- Cooper, H., Hedges, L. V., & Valentine, J. C. (2009). *The handbook of research synthesis and meta-analysis* (2nd ed.). New York: Russell Sage Publication.
- Cumming, G. (2012). *Understanding the new statistics*. New York: Routledge, Taylor and Francis Group.
- *Çullu, M. S. (2019). *İlkokul öğrencilerinde duygusal zekâ ile okul reddi arasındaki ilişkinin incelenmesi* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Ankara Üniversitesi). Erişim adresi <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/>
- *Demir-Yapıcı, S. (2018). *Lise öğrencilerinde akıllı telefon bağımlılığının duygusal zeka ile ilişkisinin incelenmesi* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Çukurova Üniversitesi). Erişim adresi <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/>
- *Duran, R. (2020). *İlköğretim öğrencilerinin fiziksel aktivite durumları ve duygusal zekâ düzeylerinin incelenmesi* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Bartın Üniversitesi). Erişim adresi <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/>

- Easton, C. J. (2004). *The relationship between emotional intelligence and counselling self-efficacy* (Yayımlanmamış doktora tezi, Northern Arizona University). Erişim adresi ProQuest Dissertations and Theses database (UMI No. 3138537).
- Elfenbein, H. A., Marsh, A. A., & Ambady, N. (2002). Emotional intelligence and the recognition of emotion from facial expressions. L. F. Barrett & P. Salovey (Eds.), *The wisdom in feeling: Psychological processes in emotional intelligence* içinde (ss. 37–59). The Guilford Press.
- Ellis, P. D. (2012). *The essential guide to effect sizes* (5th edition). Cambridge-UK: Cambridge University Press.
- *Ergün, O. (2016). *Ergenlerde duygusal zekâ özellikleri ile psikolojik sağlamlık arasındaki ilişkinin incelenmesi* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, İstanbul Arel Üniversitesi). Erişim adresi <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/>
- Foster, B., Lomas, J., Downey, L., & Stough, C. (2018). Does emotional intelligence mediate the relation between mindfulness and anxiety and depression in adolescents? *Frontiers in Psychology*, 9, 2463. DOI: 10.3389/fpsyg.2018.02463
- Goleman, D. (1995). *Emotional intelligence*. New York: Bantam Books.
- Gordon, R. L. (2001). Ritual and hierarchy in the mysteries of mithras. *ARYS*, 4, 245-274. Erişim adresi: <http://hdl.handle.net/10272/2773>
- *Göçet, E. (2006). *Üniversite öğrencilerinin duygusal zeka düzeyleri ile stresle başa çıkma tutumları arasındaki ilişki* (Yüksek lisans tezi, Sakarya Üniversitesi). Erişim adresi <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/>
- Harrod, N.R. & Scheer, S. D. (2005). An exploration of adolescent emotional intelligence in relation to demographic characteristics. *Adolescence*, 40, 159. Erişim adresi: <https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/16268129/>
- *İşeri, İ. (2016). *Lise öğrencilerinin duygusal zekâ düzeyleri ile sosyal duygusal öğrenme becerileri arasındaki ilişkilerin incelenmesi* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Sakarya Üniversitesi). Erişim adresi <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/>
- *Karayılmaz, D., (2008). *Anasınıfına devam eden çocukların duygusal zeka ve sosyal uyum becerileri arasındaki ilişkinin incelenmesi* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Gazi Üniversitesi). Erişim adresi <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/>
- *Kırtıl, S. (2009). *İlköğretim ikinci kademe öğrencilerinin duygusal zeka düzeyleri ile yaşam doyumu düzeylerinin incelenmesi* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi). Erişim adresi <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/>
- Kleinginna, P. R. Jr., & Kleinginna, A. M. (1981). A categorized list of emotion definitions, with suggestions for a consensual definition. *Motivation and Emotion*, 5, 345-379. DOI:10.1007/BF00992553
- *Köksal, A. (2003). *Ergenlerde duygusal zekâ ile karar verme stratejileri arasındaki ilişki* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, İstanbul Üniversitesi). Erişim adresi <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/>
- *Köse, E. (2020). *Ergenlerde anne baba tutumlarının duygusal zekâ ve karar verme stilleri üzerine etkisinin incelenmesi* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Yıldız Teknik). Erişim adresi <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/>
- *Köse, N. (2009). *7-13 yaş çocuklarının duygusal zeka düzeyleri* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Ondokuz Mayıs Üniversitesi). Erişim adresi <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/>

- *Köse, S. (2019). *Çocuklarda aleksitimi, duygusal zekâ ve sosyal anksiyete arasındaki ilişkinin incelenmesi* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Üsküdar Üniversitesi). Erişim adresi <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/>
- Mavroveli, S., Petrides, K. V., Shove, C., & Whitehead, A. (2008). Investigation of the construct of trait emotional intelligence in children. *European Child & Adolescent Psychiatry*, 17(8), 516–526. DOI: [10.1007/s00787-008-0696-6](https://doi.org/10.1007/s00787-008-0696-6)
- Mayer, J. D., Caruso, D. R., & Salovey, P. (1999). Emotional intelligence meets traditional standards for an intelligence. *Intelligence*, 27(4), 267–298. DOI: [10.1016/S0160-2896\(99\)00016-1](https://doi.org/10.1016/S0160-2896(99)00016-1)
- Mayer, J.D., Salovey, P. & Caruso, D.R. (2004). Emotional intelligence: Theory, findings, and implications. *Psychological Inquiry*, 15(3), 197-215. DOI: [10.1207/s15327965pli1503_02](https://doi.org/10.1207/s15327965pli1503_02)
- *Muzafferoglu, L. (2019). *Lise öğrencilerinin duygusal zeka, aleksitimi ve psikolojik iyi oluş düzeylerinin bazı değişkenler açısından incelenmesi* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Beykent Üniversitesi). Erişim adresi <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/>
- Naghavi, F., & Redzuan, M. (2011). The relationship between gender and emotional intelligence. *World Applied Sciences Journal*, 15(4), 555– 561.
- Nyland, B. (1999). Listening to infants: Emotional literacy and the child care setting. *International Journal of Early Childhood*, 31(2), 99-104.
- Özen Y. (2013). Saldırganlık, psikolojik şiddet ve duygusal zekâ arasındaki ilişki. *Akademik Bakış Dergisi*, 35, 1-14. Erişim adresi <https://www.akademikbakis.org/file/35.pdf>
- *Özcan, C. (2019). *5-6 yaş çocuklarının duygusal zekalarının bazı değişkenlere göre incelenmesi* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Gazi Üniversitesi). Erişim adresi <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/>
- *Özkan, L. (2019). *Lise öğrencilerinin duygusal zekâ düzeyleri ile psikolojik dayanıklılık düzeyleri arasındaki ilişkinin incelenmesi* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Gazi Üniversitesi). Erişim adresi <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/>
- *Özkanlı, Z. (2018). *10-11 yaş grubu çocukların duygusal zeka düzeyleri ile saldırganlık düzeyleri arasındaki ilişki* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Ondokuz Mayıs Üniversitesi). Erişim adresi <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/>
- Palmer, B., Walls, M., Burgess, Z. & Stough, C. (2001). Emotional intelligence and effective leadership, *Leadership & Organisational Development Journal*, 22, 5–10. DOI: [10.1108/01437730110380174](https://doi.org/10.1108/01437730110380174)
- *Pektaş, S. (2013). *Güzel sanatlar ve spor lisesi müzik bölümü öğrencileri ile diğer lise öğrencilerinin duygusal zeka düzeylerinin karşılaştırılması* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, İnönü Üniversitesi). Erişim adresi <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/>
- Petrides, K. V., Sangareau, Y., Furnham, A., & Frederickson, N. (2006). Trait emotional intelligence and children's peer relations at school. *Social Development*, 15(3), 537–547. DOI: [10.1111/j.1467-9507.2006.00355.x](https://doi.org/10.1111/j.1467-9507.2006.00355.x)
- Petticrew, M., & Roberts, H. (2006). *Systematic reviews in the social sciences: A practical guide*. Malden: Blackwell Publishing.
- Piqueras, J. A., Mateu-Martínez, O., Cejudo, J., & Pérez-González, J.-C. (2019). Pathways into psychosocial adjustment in children: Modeling the effects of trait emotional intelligence, social-emotional problems, and gender. *Frontiers in Psychology*, 10, 507. DOI: [10.3389/fpsyg.2019.00507](https://doi.org/10.3389/fpsyg.2019.00507)
- Reeve, J. (2021). *Motivasyon ve duyguyu anlamak* (Çev. H. İşözen, E. Ö. Erbay & H. Tasa). Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.

- Schilling, D. (2009). *Duygusal zekâ beceri eğitimi uygulamaya yönelik pratik bir model ve 50 aktivite* (1.Baskı).(Çev. F. T. Karahan, B. M. Yalçın, M. Yılmaz & M. E. Sardoğan). Ankara: Maya Akademi.
- Sert, M. & Traş, Z. (2019). Ergenlerin duygusal zekâ düzeyleri ile özyeterlik algıları arasındaki ilişkinin incelenmesi, *Manas Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 8(Ek Sayı 1), 1205-1220. DOI:10.33206/mjss.500797
- *Seyis, S. (2011). *Ortaöğretim öğrencilerinin motivasyonları ve duygusal zekâları ile akademik başarıları arasındaki ilişki* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Karadeniz Teknik Üniversitesi). Erişim adresi <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/>
- *Sezen, M. F. (2018). *Ergenlerde akran zorbalığı, internet bağımlılığı ve duygusal zekâ düzeyleri arasındaki ilişkinin incelenmesi* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Gaziantep Üniversitesi). Erişim adresi <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/>
- Shachar, M. (2002), *Differences between traditional and distance learning outcomes: a meta-analytic approach* (Yayımlanmamış doktora tezi, Touro University). Erişim adresi ProQuest Dissertations and Theses database (UMI No. 3068077).
- Smith, C. A., & Lazarus, R. S. (1990). Emotion and adaptation. L. A. Pervin (Ed.), *Handbook of personality: Theory and research* içinde (ss. 609–637). The Guilford Press.
- *Şahin, F. İ. (2018). *Ergenlerde duygusal zeka ve yaratıcılık düzeyleri arasındaki ilişkinin incelenmesi* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Haliç Üniversitesi). Erişim adresi <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/>
- *Tetik, G. (2020). *Ergenlerde algılanan ebeveyn tutumu ve duygusal zeka arasındaki ilişkide dijital oyun bağımlılığının aracı rolünün incelenmesi* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Işık Üniversitesi). Erişim adresi <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/>
- Thalheimer, W., & Cook, S. (2002). How to calculate effect sizes from published research articles: A simplified methodology. Erişim adresi <http://work-learning.com>
- Tosun, M. (2013). On the relationship between emotional intelligence and foreign language skills in ELT. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Gaziantep Üniversitesi). Erişim adresi <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/>
- *Topşar, A. (2015). *Ortaokul 7. sınıf öğrencilerinde duygusal zekâ ile bilgisayar oyun bağımlılığı arasındaki ilişkinin incelenmesi*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, İstanbul Fatih Üniversitesi). Erişim adresi <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/>
- *Tunç, A. (2020). *Ergenlik döneminde duygusal zeka özelliklerinin ve benlik saygısının internet bağımlılığı ile ilişkisinin incelenmesi* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi). Erişim adresi <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/>
- *Yurdakavuştu, Y. (2012). *İlköğretim öğrencilerinde duygusal zekâ ve sosyal beceri düzeyleri* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi). Erişim adresi <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/>
- Zeybekoğlu, Ö. (2010). Toplumsal cinsiyet rolleri bağlamında türk toplumunda erkeklik algısı. *Felsefe ve Toplum Bilimlerde Diyaloglar*, 3(1), 1-14. DOI: 10.21798/kadem.201